

ott lakom én!
 Hol jársz, legyezőfarkú?
 – Ahol az ég szelíd hullámain
 elúszó hattyú-fellegek,
 ott járok én!
 Ki vagy, legyezőfarkú?
 – Én vagyok a mesebeli madár.
 Aki engem egyszer is megpillantott,
 örökkön él!

A vers a szabadvers szép példája. A gondolatrítmus szervezi: három kérdés (mesés!) után három válasz szól, s ezek a válaszok építik egybe a három részt. A válaszok a két hosszú sort követően rövidre tördeltek, ezek fontos, hangsúlyos dolgokat mondanak ki. A válaszok szabadon bővülnek – a középső sorban (9-8-11 szótagúak). Az utolsó válasz a leghosszabb, ez fontosságát hangsúlyozza.

Képei nagyon szép líraiságúak, összetettek (pl.: „az ég szelíd hullámain/elúszó hattyúfellegek”).

Beszéljük meg tanítványainkkal, miért mesebeli ez a madár. Mit jelenthet a szó: örök-ké? Milyen lehet a végtelen! A költemény nehéz gondolatvilágú, csak a meséből ismert végtelen óperenciás tengert idézhetik meg, s ugyancsak a mesék végtelen idő-fogalmát.

Kerestessünk más „madaras” verseket, énekeltsünk „madaras” éneket a gyerekekkel! (A kóró és a kismadár, Az árgyélus kismadár stb.)

Olvassanak más „tündérkedő” verset Horgas Béla, Bella István, Pákolitz István, Kiss Benedek, Szepesi Attila gyönyörű gyermekversköteteteiből.

BAKSA PÉTERNÉ

Terrakotta

A két új gimnáziumi tankönyvben az a közös, hogy mindkettőnek a borítója a fenti címben foglalt színben pompázik. A mázatlan égetett agyag színe határozza meg a Budapesti Eötvös József Gimnázium történelemtankönyvét, Herber Attila, Martos Ida, Moss László és Tisza László munkáját (Gaál Ernő egyetemi docens lektorálásában). A könyv a tömör címen kívül az 1. sorszámot viseli, s az alcímet: „A kezdetektől i.e. 500-ig”. A terrakotta borító – Varga Tamás tervezte – a barlangfestmény, a rohanó őstulokkal. A másik könyv borítóján (a szerkesztők, Hosszú Gyula és Segesdi Márta jegyzik a címoldal grafikai tervét is) az Égei-tengerre boruló naplemente s az athéni istenszobor bronzalakja vette fel a barátságos, meleg, vonzó színt. A tankönyv címe: Az ókori görög világ (lektora: Sarkady János).

Közös a tárgykör is. A tankönyvek az emberi történelem első korszakainak tanításához készültek. Az Eötvös Gimnáziumé a „gyerekkor” fordulópontjáig követi tárgyát, a klasszikus Athén *drámai* fordulatokban oly gazdag válsága, a római köztársaság kulcs-történetei már a 2. kötetre várnak.

A második könyv, az Alternatív Közgazdasági Gimnázium és a Berzsenyi Dániel Gimnázium kísérletekben edzett könyve csupán a hellén történetet idézi fel (olyan tankönyvcsalád részeként, mely a szóban forgó korszakot is *többkönyvből* kívánja tanítani).

A két könyv együtt hever a polcomon. Magukat kínálják. Az *alternatív* könyvpiac elemei! Tessék, lehet, muszáj választani! Már csak azért is, mert alighanem csak a recenzens engedheti meg magának, hogy mindkettőt megszerezze. Az előbbi kötet – kemény, tar-

tós, több nemzedéket kiszolgálni képes borítóval – 680,-Ft-ért kapható a könyvesboltokban, a másik 150,-Ft-ért.

Sóhajtok. Ha ez az ára annak, hogy 14-15 éves kamaszaink életkori sajátosságaiknak kijáró kíváncsisággal vessék bele magukat a történelem, eredetük tanulmányozásának rejtelmeibe? Megannyi színes kép, a Móra Képes Történelem sorozatát is felülmúlóan gazdag illusztrációk! Hosszú Gyuláék könyvének viszonylagos olcsóságát a szintén gazdag, érdekes képanyag látta a kárát.

Pedig a *színesség* a szó átvitt értelmében is pedagógiai hitvallása, törekvése a bemutatott könyvek szerzőinek. Tudják, hogy az elsős gimnazista gyerek még, s a tudományokba való beavatásához ezt figyelembe kell venni. Herber Attiláék remek indítással adják meg a tisztességes eszközökkel csalogató alaphangot. A történelemtudomány érdekességeit, forrásait, az időszámítás(ok) rejtelmeit, a címereket, zászlókat, a gyűjtőgető kamasz kíváncsiságát amúgyis foglalkoztató objektumokat mutatják be először. S ezután jön a szintén kalandregénybe (akár sci-fibe) illő őstörténet. A megszokottnál terjedelmesebben. Hiszen szerzőink tudják, hogy érdemes a témára időt „vesztegetni”. Megtérül a diákok történelmi érdeklődésében. S ezután sorjáznak a korszakok és helyszínek. Az utolsó tény a kötetben a Cloaca Maxima megépítése.

A képanyagot szabályos tankönyvszöveg kíséri. Színes háttérre nyomva a fontosabb (a hagyományos tankönyvben „vastagbetűsnek” nevezett) bekezdések. Követem a szerzők didaktikai hitvallását: adjunk igen gazdag képi szemléltetést, e mellé foglaljuk „kánonba” a tudnivalókat, a tanulni valókat.

Hosszú Gyula, Segesdi Márta szembeszökően más didaktikai hitvallást követ. Nincs tankönyvszerű szöveg. Az utóbbi évtizedek gazdag ismeretterjesztő irodalmából szerkesztett szöveggyűjteményt olvashatunk. Nem egészen forrásgyűjteményt, hiszen ez a kötet – a művelődéstörténeti sorozat *más* kötetektől eltérően – kevesebb eredeti anyagot mutat be, ám a lehetséges legszélesebb szakértői kör tudását osztja meg a tanuló kamaszokkal. Olykor különböző szemléletű vagy metodikájú szerzők írásai kerülnek egymás után. A tanuló kreativitására van bízva, hogy *magának* előállítsa azt az „absztraktot”, mely végülis hogy úgy mondjam, tudássá rögzül emlékezetében, emlékezetén túl személyiségében, érdeklődésében, vonzalmaiban, műveltségében.

A pluralizmus tankönyvi kifejezése nem idegen az Eötvös Gimnázium tanáraitól sem. Elegáns megoldás a 40-41. oldalon az ember születéséről szóló tanok egymás melletti említése. Ám az ő könyvükből kevesebbet tudunk – miközben külön bevezető fejezetet olvashattunk a történettudomány módszereiről – a történeti megismerés eszközeiről. Mondhatnám: a kötet „rejtett tanterve” erre nem tér ki. Vegyünk egy példát. Az őstörténet illusztrációi egy eleven régész (kezében koponya), s egy Vénusz-dombormű kivételével egyetlen könyvből, *Wolf-Burian* Az őskori ember című képeskönyvéből valók. Ám ezt az adatot már csak az ismeri, aki ismeri az eredeti könyvet. Nem tudjuk meg, hogy e rajzok az egyik lehetséges rekonstrukciói a kornak. Nem tudjuk meg, hogy más rekonstruktorok ugyanezen leletekből hogyan képzelték el e világot. Abban sem következetesek a szerkesztők, hogy a forrásidézeteknél megemlítsék a fordító nevét vagy sem. Holott világossá kell tenni e korrekt adatolással, hogy mi már a magyar szöveget olvassuk.

Van egy jellegzetes példám egy hibáról, amelybe mindkét kötet szerzői „beleesnek”. „A görögök... – olvasom – kialakították a lineáris B írást”(Eötvös Gimnázium könyve). „... megfelelőbb formára alakították át a korábbi írást, létrehozva a lineáris B-t” – olvasható Hosszú Gyuláék könyvében.

Miért feltételezik, hogy 14 éves nebulónk – akinek történetesen házi könyvtárában nem foglal jelentős helyet a görög történelem – azonnal megérti: van egy írás, amit a történész közmegegyezés *e/nevez* lineáris B-nek?

„Az ókori görög világa” című kötet szerkesztési elveiből aztán következik a bőséges magyarázat. A következő szemelvényben kellő anekdotizmussal leíratik a lineáris B egész történettudományi „krimije”. Ám az Eötvös Gimnázium diákjai a tankönyvből ezt nem fogják megtudni. Apró részlet. Tudom. A kritikusnak is csak arra jó, hogy elgondolkodjék összehasonlítván két igen szép, igen tartalmas, igen vonzó, egyformán terrakotaszínű könyvet. Hol a különbség? Hol működik, hol érhető tetten a pluralizmus? Mitől lesz tankönyvpiac? Található-e a különbségek mögött különböző pedagógiai felfogás?

Ez az apró különbség jelez valamit.
 Tankönyvvásárló kollégáim választhatnak. Didaktikai felfogásuk szerint. Van miből.
 Herber Attila-Martos Ida-Moss László-Tisza László: Történelem 1. A kezdetektől ie. 500-ig. Budapesti Eötvös József Gimnázium 1993. 270 p.
 Hosszú Gyula-Segesdi Márta: Az ókori görög világ. Művelődéstörténeti tankönyv Budapesti Alternatív Közgazdasági Gimnázium és a Berzsenyi Dániel Gimnázium Közös Kiadása 1992. 235 p.

TRENCSÉNYI LÁSZLÓ

„Minta, értékkel”

Tájak, korok... gyerekek

Ötletes, hasznos és követésre buzdító kiadványt szeretnék a Tisztelt Olvasó szíves figyelmébe ajánlani. A Tájak Korok Múzeumok (TKM) Egyesület országos nyári gyermek-táborainak summázott, kötetbe gyűjtött anyagáról van szó, amely – a szerkesztők bevezetője szerint – „azoknak kíván mintát, ötleteket adni, akik maguk is hasonló gyermek-táborok szervezésére vállalkoznak, vagy rendhagyó történelemszakköri foglalkozáshoz, vetélkedőhöz keresnek ötleteket.”

Az eredmény a kitűzött céloknak nemcsak jelesül megfelel, hanem azokon messze túl is mutat. Aki soha nem szervezett még hasonló rendezvényt, bedekkerként, útmutatóként forgathatja e kiadványt, s bizonyos, hogy célhoz érve jó érzéssel, sikeres táborozást tudhat maga mögött. Ha fáradt, időhiányban szenved vagy kevésbé ötletes, kedve szerint válogathat a szellemes feladványokból; de ha elegendőnek ítéli, csupán a módszereket, a játékok kereteit elfogadva alkothatja meg saját elképzelései szerinti táborát – játszótérét – vetélkedőjét; vagy ihletet meríthet a leírtakból.

Az anyag önzetlen közreadása – amelyért illesse dícséret a szerzőket, hiszen hosszú évek kemény agymunkájának és tapasztalatainak „copy right”-járól mondtak le ezáltal – formailag is példamutató.

A szervezési tudnivalók alapozzák meg a mondanivalót; a táborok általános előkészítési sémáját az 1992-es Széchenyi-tábor példaként bemutatott dokumentációjával szemléltetik, amelyben például a kiküldött levelek teljes szövegét is közreadják a szerzők, tekintettel a gyakorlatlanabb tábor szervezőkre. Azokról az apró, praktikus ötletekről, tanácsokról sem feledkeznek meg, amelyek a kezdőket segítik.

A tábor, konkrétan a Széchenyi-tábor programját időre lebontva és módszer-típusonként is bemutatják, a tapasztalatok minél teljesebb átadása érdekében.

A táborok programja a következőkből tevődött össze: előadások, beszélgetések, múzeumlátogatások, alkotóházak (tánc tanulás, ruházati kiegészítők készítése, kézműves műhelyek), akadályverseny, túra, szellemi vetélkedők, szituációs játékok. A fenti formák részletes elemzése, kifejtése és példákkal való illusztrálása a könyv kiemelkedően érdekes és értékes része. A tudnivalók, a leírás után mindig ott szerepel a gyakorlatban kipróbált játék, amelyről a leírás után az anyagszükségletet, a játékosok számát, a lebonyolításhoz szükséges segédszemélyzet létszámát, a ráfordított időmennyiséget is megtudjuk, sőt, a szerzők a módszer eredményességéről is rövid tájékoztatást adnak. Becsülendő, hogy amikor az általuk elképzelteteket nem sikerült teljes mértékben megvalósítani, a szerzők e tanulságot is közreadják, sőt a sikertelenség okait is igyekeznek megfejtetni.

A szerkesztőket és a tábor szervezőit a tudatosság jellemzi. Cél és módszer harmóniája, a szervezők együttes tevékenysége, a játékformák adaptálhatóságát, az ismeretanyag befogadhatóságát és játékosá tőmörítését mind ezt sugallja. Kitalálni egy programot, végigcsinálni, regisztrálni az eredményeket, összehasonlító elemzést végezni a korábbi táborokkal, majd leülni és a tapasztalatokat á-tól z-ig közreadni – mindez szerves egységben, letisztulva jelenik meg a kötetben. A kötetet pedig azok írták, akik a gyakorlati megvalósításban részt vállaltak. Összetételük is szokatlan: a tábor elméleti szempontból mű-